

MÜZAKİRƏ VƏ DİSKUSSİYA
ОБСУЖДЕНИЯ И ДИСКУССИИ
DEBATES AND DISCUSSIONS

25-27 aprel 2019-cu il tarixində Türkiyənin Bayburt Universitetində keçirilən “Dünya Mədəni Mirası Dədə Qorqud” beynəlxalq konfransında tanınmış folklorşünas alim, Ege Universitetinin professoru Metin Ekiçi “Kitabi-Dədə Qorqud”un “Salur Qazanın yeddi başlı əjdəhanı öldürməsi” adlı 13-cü boyunu elmi ictimaiyyətə təqdim etmişdir. Bununla bağlı görkəmli türkoloqlar müəyyən fikirlər ortaya qoymuş, araşdırmalara başlamışlar.

“Türkologiya” jurnalı “Müzakirə və diskussiya” rubrikasında yeni tapılan 13-cü boy ilə bağlı müzakirələrə və araşdırmalara yer vermək niyyətindədir. İlk olaraq bu sayımızda professor Metin Ekiçi, professor Əhməd Bican Ərcilasun və professor Əli Duymazın yazılarını təqdim edirik.

Növbəti saylarımızın birində “Salur Qazanın yeddi başlı əjdəhanı öldürməsi” boyunun tam mətnini oxuculara təqdim edəcəyik.

Redaksiyadan

*METİN EKİCİ (Türkiyə)**

**DEDE KORKUT “TÜRKİSTAN NÜSHASI” VE YENİ BİR DEDE
 KORKUT BOYU: SALUR KAZAN’IN YEDİ BAŞLI EJDERHAYI
 ÖLDÜRMESİ**

Özet

Türk boylarının önəmli bir dil, edebiyat, tarix və kültür hazinesi və mirası kabul edilən Dede Korkut/Korkut Ata geleneği ve Dede Korkut Kitabı hakkında iki yüz yılı aşkın bir zamandan beri pek çok araştırma yapılmaktadır. Bu araştırmalar içinde çok sık olmasa da sorulan sorulardan biri Dede Korkut/Korkut Ata geleneği hakkında yazılmış olan ve biri Dresden ve diğeri Vatikan’da bulunan yazma nüshaların kim tarafından, nerede, neden ve ne zaman yazıldığı soruları yer almaktadır. Yine bu sorulara cevap aranırken eldeki bu iki yazma eserin bir derleme mi yoksa bir başka kaynaktan mı alıntılandığı, daha başka yazma nüshaların bulunup, bulunmadığı ve de Dede Korkut anlatmalarının veya boylarının mevcut yazmalardaki anlatmalarla sınırlı olup, olmadığı soruları da tartışılmaktadır.

Biz bu bildirimizde, İran’ın Türkmen Sahra bölgesinde Gümbeti Kavus şehrinde yaşayan Yahya Vali Muhammed Hoca tarafından bulunup, bize elektronik oramda Pdf olarak gönderilen bir elyazmasında bulunan metinlerden hareketle yukarıdaki sorulardan bir kısmını cevaplamaya çalışacağız. Bildiride ilk olarak elimizde Pdf olarak bulunan yazma nüs-

* Türkiye, Ege Üniversitesi Türk Dünyası Araştırmaları Enstitüsü, Türk Halk Bilimi Anabilim Dalı Başkanı ve Öğretim Üyesi, Prof. Dr.. E-posta: mekici@yahoo.com.

ha hakkında genel bilgi vereceğiz. İkinci olarak, bu yazma içinde yer alan 13. Dede Korkut anlatması veya boyu olarak kabul edilmesini teklif ettiğimiz ve “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” adını verdiğimiz anlatmayı tanıtacağız. Bildirimizin son kısmında ise mevcut yazmaların ve özellikle Dresden nüshasının adında bulunan “Kitap” sözünden hareketle Dede Korkut anlatmalarının neden yazıya geçirilmiş olduğu hakkında değerlendirmelerimizi paylaşacağız.

Anahtar kelimeler: *Dede Korkut, Kitap, Yazma, Salur Kazan, Yedi Başlı Ejderha.*

Dede Korkut Kitabı içindeki anlatmalarda Hanlar Hanı Bayındır Han’ın güveyisi ve vekili olarak tanıtılan ve Bayındır Han’dan sonra en önemli mevki sahibi kişi olarak tanıtılan Salur Kazan Han, anlatmalarda; “*Ulaş oğlu, ol erenler arslanı, tülkü kuşuñ yavrısı, beze miskim umudu, Amut suyunuñ aslanı, Karacuşuñ kaplanı, koñur atıñ iyesi, Han Uruzuñ ağası, Bayındır Hanuñ güyegüsü, kalın Oğuzuñ devleti, kalmış yigit arhası Salur Kazan ...*” gibi sıfatlamalar (epitetler) ile tanıtılır (Gökyay, 2006; 39). Bu ifadelerden anlaşılacağı üzere Salur Kazan, Oğuz yurdunun yöneticisi Bayındır Han’ın hem güveyisi hem de vekili ve ondan sonra en yetkili kişidir. Bayındır Han hakkında kitabın mukaddimesinde ve “boy” adı verilen anlatmalarda çok sınırlı bilgi verilirken, Salur Kazan üç anlatmanın kahramanı ve diğer anlatmalarda da adı geçen kişi olarak karşımıza çıkar. Bugüne kadar hakkında oldukça önemli çalışmalar yapılan Salur Kazan’ın tanıtımında kullanılan sıfatlamaların birer anlatma halinde var olup, olmadığı bugüne kadar tartışılan önemli konulardan biri olmuştur.

Biz bu bildirimizde Salur Kazan için kullanılan sıfatlamaların bir anlatması olan ve Salur Kazan hakkındaki bilgileri genişleten yeni bir el yazmasından, bu el yazması metin İran’ın Türkmen Sahra bölgesinde yer alan Gümbeti Kavus şehrinde yaşayan Yahya Vali Muhammed Hoca tarafından bulunmuş ve bize elektronik ortamda Pdf olarak gönderilmiştir, elde ettiğimiz bilgileri ve “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” adını verdiğimiz metni ilk defa bilim dünyası ile paylaşacağız. Bildirimizde ilk olarak elimizdeki yazma hakkında kısa tanıtıcı bilgi verecek, daha sonra sözünü ettiğimiz “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” anlatmasının metni, olay örgüsü, kişileri, yerleri ve diğer unsurları hakkındaki tespitlerimizi paylaşacağız. Bildirimizin sonunda Dede Korkut Kitabı hakkında genel bir değerlendirmede bulunacağız.

Dede Korkut Kitabı’nın başkahramanlarından olan Salur Kazan’ın kimliği, tarihi ve destanî kişiliği hakkında önemli ve ayrıntılı araştırmalar yapılmıştır. Bunlar içinde ünlü Türk tarihçisi Zeki Velidi Togan “Salur Kazan ve Bayındırlar” adlı yazısında Salur Kazan hakkında ayrıntılı tarihi bilgi vermiştir (Gökyay, 2006; 793-800). Orhan Şaik Gökyay da yazmış olduğu Dedem Korkudun Kitabı adlı muhteşem eserinde Salur Kazan hakkında oldukça önemli bilgiler vermiştir (Gökyay, 2006; 864-871). Ali Duymaz, “Salur Kazan” adlı eserinde, Kazan’ın tarihi ve destanî kimliğini incelemiş ve Kazan’ın nasıl bir Oğuz alpi olduğunu açıklamıştır (Duymaz, 1997). Ahmet Bican Ercilasun “Salur Kazan Kimdir?”

(Ercilasun 2002, 22-33) adlı makalesinde Salur Kazan'ın kimliği ve yaşadığı dönem hakkında önemli tespitlerde bulunmuştur. Bu konuda dikkat çeken iki yeni çalışmanın birini Gürol Pehlivan (Pehlivan, 2015; 222-225), diğerini de Sadettin Özçelik yapmıştır (Özçelik, 2016).

Salur Kazan ve diğer Oğuz beyleri için kullanılan sıfatlamaların (epitetlerin) birer anlatma ile açıklanmış olması gerektiği fikrini ilk olarak Orhan Şaik Gökyay ortaya atmıştır. Gökyay; çeşitli kaynaklara atıfta bulunarak, bu konuda çeşitli menkıbeler bulunduğunu, ancak bunların zamanımıza kadar gelmediğini bildirdikten sonra, özellikle Salur Kazan hakkında kullanılan sıfatlamalardan "*ejderha öldüren*" sıfatlamasını bu konuda şöyle örnek gösterir; "*Nitekim, Kazan Bey kendisini tutsak eden Tomanın kalesinin tekfuruna Dede Korkut kitabında ayrı deyişler halinde bulunmayan yararlılıklarla övünerek şöyle demektedir:*

*Yedi başlu ejderhaya yetüp vardum
Heybetinden sol gözüüm yaşardı
Hey gözüüm, namerd gözüüm, muhannes gözüüm
Bir yılından ne var ki korhdun, dedüm (178:141A6-8)"*

(Gökyay, 2006; 868).

Gürol Pehlivan anlatma kahramanları hakkındaki sıfatlamaları Dresden ve Vatikan nüshalarından karşılaştırmalı ve ayrıntılı olarak incelemiş ve Gökyay'ın düşüncesine benzer veriler sunmuş, bu sıfatlamaların da daha eski bir dip yazma veya sözlü gelenekteki anlatmalarda geniş şekilde açıklaması olabilecek başka anlatmalar olması gerektiği yönünde düşüncelerini şöyle ifade etmiştir: "*Kazan'ın bir ejderhayı öldürmesi ile Oğuzların defalarca kuşatıp alamadığı bir kaleyi sadece altı alpla fethetmesiyle ilgili kısımda anılan olayların anlatıları mevcut değildir (D, 140b-142a/12-6). Anlaşılan bu destanlar V müstensihinin malumu değildi.*" (Pehlivan, 2015; 481).

Bu konuda benzer görüş de Sadettin Özçelik'e aittir. Özçelik'e göre, Dresden ve Vatikan nüshaları ortak bir nüshaya dayanmaktadır. Çünkü her ikisinde de ortak yazım hataları vardır. Bu ortak hatalar kelime yazımından ek yazımına ve imla hatalarına kadar ulaşan boyuttadır. Bunların tamamı Özçelik tarafından bir liste hâlinde tespit edilmiştir (Özçelik, 2016; 52-64).

Yukarıda verdiğimiz alıntılardan da anlaşılacağı üzere, Oğuz beyleri hakkında kullanılan sıfatlamalar öteden beri dikkat çeken bir konu olup, bunların belli olayları ifade etmeleri nedeniyle, bu sıfatlara konu olayların anlatmalarının olup olmadığı tartışma konusu olmuştur. Elimize yeni ulaşan yazmadaki anlatma özellikle Salur Kazan hakkındaki sıfatlamaların açıklaması kabul edilebilecek ve bu tartışmalı sorulara bir cevap niteliğindedir. Ancak, bu anlatma hakkında bilgi vermeden, onun da içinde yer aldığı yazma hakkında bilgi verelim.

2019 yılı, Mart ayında bir kongrede tanıştığımız sahafılık yapan dostumuz Yahya Vali Muhammed Hoca, elinde bir Dede Korkut Kitabı bulunduğunu ve bu eserin mevcut nüshalardan farklı olduğunu açıkladı. Kendisinden bu eserin bir kopyasını istediğimizde, elektronik ortamda ve "Pdf" formatında bir kopyayı bize

verdiler. Elimizdeki nüsha tam olarak bu “Pdf” kopyadır. Elimizde “Pdf” olarak bulunan yazmanın yazarı, yazıldığı yer ve tarihi hakkında şimdilik bir kayıt tespit edemedik. Ancak, dil ve üslup özellikleri üzerinde yapılacak incelemelerden sonra bu yazmanın tarihi ve diğer özelliklerinin ortaya çıkartılacağından eminiz. Şimdilik bu yazmanın Sirderya ile Anadolu coğrafyası arasında yazılmış olabileceğini, tahminen 16.-18. yüzyıllarda başka bir nüsha veya sözlü gelenekten yazıya geçirilmiş olabileceğini belirtelim. Dil özellikleri Eski Anadolu Türkçesi metinlerle yakınlık arz ettiği gibi, Azerbaycan Türkçesinin İran’da kullanılan şeklindedir. Ayrıntılı bir dil incelemesi yapmadan bu konuda kesin bir fikir yürütmenin bizim için uygun olmayacağını da burada belirtmekte yarar görüyoruz.

Yazmanın diğer özelliklerine gelince; kapak sayfası bulunmayan bu eserin tamamı 62 sayfa olup, ilk sayfada “Münacaat” tarzında ölçülü-nesirle (prosimetrik) yazılmış bir “Soylama” bulunmakta, sonraki sayfalarda da bu tarz soylama metinler yer almaktadır. Yazmanın 52. sayfasının 7. satırına kadar, Dede korkut Kitabı’nın Dresden ve Vatikan nüshalarında bulunan soylamalara benzer ölçülü-nesir tarzda metinler yer alırken, 52. sayfanın 7. satırından itibaren 61. sayfaya kadar “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” adını verdiğimiz anlatma bulunmakta ve yazma, bu anlatmanın tamamlanmasıyla bitmektedir.

Yazma nüsha “Talik” bir yazı ve geneli siyah mürekkeple yazılmış olmasına rağmen, bir kaç yerde kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Yazmadaki sayfalar çerçelenmiş ve metinler bu çerçeve içine yazılmıştır. Her sayfada genellikle 14 satırlık yazı bulunmaktadır. Yazmada bazı kelimelere not düşülmüş ve bu kelimeler sayfa kenarlarında açıklanmıştır.

Yazmada ölçülü-nesir şeklinde yazılmış olan soylamaların hiç birinde başlık bulunmadığı gibi, “Salur Kazan’ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi” adını verdiğimiz anlatmanın da bir başlıkla gösterilmemiş olması, bu yazmanın bir “cönk” tarzında düzenlenmiş olabileceğini düşündürmektedir. Ancak yazıcı veya müstensih bir metinden diğerine geçerken belli bir satır boşluğu bırakarak ve soylama mısralarının bitiminde bıraktığı boşluklarla yeni veya başka bir metnin başladığını göstermiştir.

Genel özellikleri hakkında bilgi verdiğimiz yazmada yer alan “Salur Kazan’ın Ejderhayı Öldürmesi” hakkındaki metin de aynı şekilde yazılmış olup, bu metin özetle şöyledir:

“Bir gün, âdemler evreni, İslam dini kuvveti, Koñur atlı, Salur igi, Eymür Görki, Z(D)ulkadirli delüsi, Savalan Dağı yaylaklı, Sarıkamış kışlaklı, seksen miñ er heybetli, kara pulad yalmanı, sürcidanın cibiri, sahar oklar peykani, katı yaylar kabzası, Ad(z)arbaycan lengeri, Padişahuñ vekili, Ulaş Oğlu Gazan, kara yazıñ faslında tazı tolayıdırdı.” (s.52).

Bu sıfatlamalarla tanıtılan Salur Kazan, üç yüz yiğidi ile Ak Minkan’a ava gider. Bir süre avlandıktan sonra, beylerine orduya geri dönmelerini, kendisinin yalnız başına avlanacağını ve daha sonra geleceğini söyler. Askerler ayrıldıktan sonra yalnız başına av arayan Salur Kazan bir şey avlayamaz ve bu duruma canı

sıkılıp Allah'a kendisini avısı bırakıp, utandırmaması için yalvarır ve bu sırada karanlık basar.

Karanlıkta Kara Dağ'ın başına gelen Salur Kazan, dağın eteğinde, yedi yerde meşale gibi yanan yedi ışık ve yedi yerden tüten koyu duman görür. Önce ordusunun ışığı sandığı bu ışıklara doğru atını sürer. Bu sırada Salur Kazan'ın lalası Kılbaş, Kazan'ın yalnız başına av yerinde kaldığını öğrenip, yola çıkar ve Salur Kazan'ın bulunduğu yere gelir.

Lala Kılbaş, Salur Kazan'a yetiştiğinde, Salur Kazan da ışıkların olduğu yere gelmiştir ve yerde yatan, tepe gibi bir nesne görür: *"Gazan anda yetişende tepe kimi bir nesteni yatar gördi, meşe kimi bir nesteni eser gördi, yiddi yir evreni bir ejdehaya rast geldi. Yiddi yerde meşal kimi yanan ol ejdehanuñ gözleriymiş, yiddi yirde koyı koyı tüteñ, çıkañ ol ejdehanuñ ağzunuñ bokıymış, meşe kimi esen ol ejdehanuñ yalıymış"* (s.53).

Salur Kazan, ejderhayı görünce şaşırır, yüreği kalkar; ama ejderha ile dövüşmeye niyetlenir. Tam bu sırada arkasında duran Lala Kılbaş'ı görünce ona fikrini sorar: *"Lala, bu tepe kimi yatan ejdehanı görür mistüñ, bu ejdehanuñ üstine varalum mı, yoksa yan virüb savuşubeñ ötelim mi, salahuñ nedir?"* (s. 54).

Salur Kazan'ın sorusu karşısında Lala Kılbaş; Salur Kazan'ın güçlü ve korkusuz bir yiğit olduğunu, *"savaşma"* dese, kendisine kızıp gazap edeceğini düşünür ve Salur Kazan'ın yiğitliğinden, mertliğinden bahsedip, onu övdükten sonra; *"Ejdeha didükleri aslı bir yılandur. Ol yılannuñ üstine gitkil, didi"* (s.54).

Salur Kazan, Koñur atı üstünde ejderhaya yaklaşır ve onu ölü gibi yatar görür. Böyle yatıp, uyumakta olan bir kişiyi öldürmenin erlikle bağdaşmayacağını, hileyle bir kişiyi öldürmenin kendisine yakışmayacağını düşünüp, bir ok atarak ejderhayı vurup, uyandırır. Uyanan ejderha kuyruğunu sallayıp dağı sarsar, ağzından ağu (ateş) saçarak yerleri yakar, bir nefes çekip yeryüzünü sömürür. Ejderhanın nefes çekmesiyle, oradaki her şeyle birlikte Salur Kazan da onun ağzına doğru yuvarlanmaya başlar (s.55).

Salur Kazan bir nara atıp, Allah'a yalvarır; *"Ya getürdüğüñüñ göge yetüreñ görkli tanrı, ya urduğıñı ulatmayan ulu tanrı, çok kimseler seni gökde ister, müminlerüñ göñlündesiñ, sadıklarüñ dilindesiñ, Allah tanrı saña bir diyenüñ ağzın öpem, iki diyenüñ ağzın çarpam, ahar çaylar üstine körpi salam, kalmışlaruñ elin dutam, yalanguçlaruñ sırtın örtem, dimesüñler son çağında Gazanı bir yılan utdı. Ya pervedigar, sen maña bir necat virgil, yaman günüñ düşmesüñ, yaman günüñ düşse Allahuña yalvargilin, Allahuña yalvaranlar mahrum kalmaz"* (ss.55-56).

Salur Kazan'ın yalvarışı üzerine, ejderha ile arasında otağ gibi bir kaya peydah olur. Salur Kazan atından inip bu kayanın sırtına çıkar, mızrağını yere diker, kalkanını siper yapar. Ejderha çok büyük bir güçle sömürse de kalkan Salur Kazan'ın yuvarlanıp gitmesine izin vermez. Salur Kazan o kayanın sırtında tutunur. Bu sırada Salur Kazan'ın gözü yaşarır (bulaşır), kana döner. Kazan kendi gözüne kızar ve *"namerd gözüm"* dediği gözünü oymayı düşünür, ancak ejderha korkusundan kendi gözünü oyup bahane ürettiğini söyleyeceklerini düşünüp vazgeçer (ss. 56-57).

Salur Kazan, sadağında bulunan seksen oku yayına takar ve birbiri ardınca ejderhaya atar. Ejderhanın nefesi kesilir, can çekişmeye başlar. Salur Kazan kılıcını çekip ejderhanın üstüne gider ve yedi başını da boynundan keser. Ejderhanın ağusundan yeryüzü boyanıp, ateşe döner (s. 57).

Salur Kazan, ejderhanın leşi üstüne bağdaş kurup, oturur. Bu sırada Lala Kılbaş, ejderhanın Salur Kazan'ı yuttuğunu sanıp, ağlayarak ejderhaya yaklaşır ve ejderhanın yedi başını yerde, Salur Kazan'ı da ejderhanın leşi üstünde bağdaş kurup oturmuş görünce Salur Kazan'ı kutlar. Salur Kazan, ejderhayı kendisini değil, Lalasının verdiği cesaretin öldürdüğünü söyler (s.58).

Salur Kazan, Lalası Kılbaş'a iyi ustalar bulup gelmesini ve ejderhanın derisini bütün olarak yüzdürmesini söyler. Ustalar gelir ve ejderhanın derisini yüzerler ve özellikle kafa derisini bir bütün halinde soyarlar. Salur Kazan, ejderha derisinden kendisine giysi (don), kılıcına kın, kalkanına gergi, oklarına sadak ve yelek, şesper güzüne ve mızrağına kab, kurt tokalı Koñur atın eyerine örtü ve sayabanına yelken diktirir. Salur Kazan, bunlarla da yetinmez, ejderhanın iki başının derisini kendi başına giyer ve Bayındır Padişah'ın otağına doğru yola çıkar (ss. 58-59).

Ejderha donuna girmiş Salur Kazan'ı görenler, Kazan'ın ejderha olduğunu sanıp, kaçarlar. Sağda solda Salur Kazan'ın korkunç bir ejderhaya dönüştüğü ve insanları yuttuğu söylentisi yayılır ve söylentiler Bayındır Padişah'a ulaşır; "*Bayındır Padişaha haber geldi ki Gazan ejdeha olup gelir; Oğuz bilen Türk sadıktır ki dimez âdem ejdeha nice olur?*" Halk bununla da kalmaz, artık Kazan'dan korkmaları gerektiğini, bir tepeye çıkıp, onu oklamak istediklerini söylerler (s.59).

Bayındır padişah; Salur Kazan'ın mert bir yiğit olduğunu, bir ejderha öldürüp onun donuna girmiş olabileceğini, ama ejderha olduysa ne kavim, ne kardeş tanımayacağını söyler. Bunun üzerine Kara Budak, Bayındır Padişah'tan izin isteyip, Salur Kazan ile görüşmeye gider. Birbirini duyabilecekleri bir mesafeye gelince, Salur Kazan'a ne olduğunu sorar ve eğer ejderha olduysa onu öldüreceğini, yok eğer ejderha öldürdüyse kendisine bir kanıt vermesini söyler. Salur Kazan atından inip, Kara Budak'ın yanına gelir ve kılıcını ona verir. Kara Budak hemen Bayındır Padişah'ın huzuruna çıkıp, Kazan'ın bir ejderha öldürdüğü müjdesini verir (s.60).

Salur Kazan, Bayındır Padişah'ın huzuruna gelirken İç Oğuz, Dış Oğuz halkı onu karşılar. Salur Kazan, Bayındır Padişah'ın huzurunda atından iner ve ayağına eğilir, ejderha derisinden sayabanı oraya diker. Bayındır Padişah sayabanın altında yedi gün, yedi gece konaklar. "*Dede Korkud dir; Gazan kimi koçak, igid dünyadan geldi, geçdi.*" (s.61)

Sonuç:

Türk dili ve edebiyatının en önemli eserlerinden ve kültürel miraslarından biri kabul edilen Dede Korkut Kitabı ve içinde yer alan anlatımlar milli kimliğimizin oluşmasının ve gelişmesinin anlaşılmasında ve anlatılmasında vazgeçilmezdir. Bu eserin mevcut nüshaları içinde bilinen ve aydınlatılan pek çok unsur yanında, halen açıklama ve yorum bekleyen pek çok unsur bulunmaktadır. Açıklama bekleyen konuların başında bu nüshaların nerede, ne zaman kim tarafından ve

neden yazıya geçirildiği soruları gelir. Bu yazma nüshaların başka bir yazma kitaptan alıntılanmış bir seçki olup olmadığı kadar, kitap içindeki kahramanların tavsiğinde kullanılan sıfatlamaların başka anlatımların varlığına işaret edip etmediği de bir o kadar önemli sorulardır.

Bu bildiride, yeni elimize ulaşan bir yazmayı ve bu yazmada yer alan "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" adını verdiğimiz anlatmanın olay örgüsünü özet olarak vererek, Salur Kazan hakkındaki sıfatlamalar hakkında bir anlatma bulunduğunu ortaya koyduk. Bu konuda daha önce görüş ortaya koyanların haklı olması bir yana, bu yeni anlatmanın "13. Dede Korkut Boyu" olarak kabul edilmesi ve Kemal Abdulla'nın "Yarımçak El Yazması (Eksik El Yazması)" (Abdulla, 2006) romanındaki yazmanın bir gerçek olduğunu, başka bir ifadeyle gerçeğin hayali aştığını söylemek mümkündür.

Burada şu hususu da paylaşmak da yarar var. Dede Korkut Kitabı'nın Dresden nüshasının özel olarak seçilmiş boylardan müteşekkil olduğunu, eseri yazanın veya derlemeyi yapan ve bir mukaddime ile oniki boydan oluşan metni istinsah edenin özel bir amacı olduğunu belirtelim. Bu esere konulan adın yani "Kitab-ı Dedem Korkud âlâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan" adının tesadüfen değil, bilinçli bir adlandırma olduğunu düşünüyoruz. Bu adlandırmada dikkat çeken, yazarın kasıtlı olarak belirttiğini düşündüğümüz ikinci kısım, yani "âlâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan" kısmı, yazarın ne denli güçlü bir dil bilincine sahip olduğunu göstermektedir. Eserin adındaki birinci kısım ise Dede Korkut adına bağlanmayı işaret etmektedir. Burada en dikkat çekici söz ise "Kitap" sözüdür. Bilindiği üzere, bu eserin yazıya geçirildiği kabul edilen 15.-16 yüzyıllar, bu tür eserler için "Nâme" takısıyla yapılan adlandırmaların yaygın olduğu bir dönemdir. Daha geniş bir şekilde açıklamak gerekirse, şiirlerin ve sözlerin toplandığı eserlere "Divan" adının verildiğini; görülen, dinlenip, işitilen, duyulan ve okunan kaynaklardan alıntılanmış bilgileri içeren eserlere "Nâme" adının verildiği bir dönemde, "Kitab" lafzı ve sözünün geliş güzel kullanılmadığını düşünüyoruz. "Kitab" sözünün kutsal kitaplara, yani tanrı kelamını ihtiva eden eserlere ve bunların yanında fen ve ispatlanabilir bilgiyi içeren eserlere ad koymak için kullanıldığını düşünüyoruz.

Bu durumda Dede Korkut adının yanında "Kitab" sözünü kullanan bir yazarın da bilinçli olarak hareket ettiğini, bir "Nâme" değil, kutsallıkla ilişkili bir eser ürettiğinin bilincinde olduğunu söyleyebiliriz. Son söz olarak; "Dedem Korkut Kitabı" adını verdiği nüshayı yazan kişi, aslında bu eserin "Türklerin Kutlu Kitabı" ve "Türklerin Töre Kitabı" yazdığını, örnek alınacak olayları içeren bir eser oluşturduğunu söylemektedir.

Bugün burada paylaştığımız yazmada bulunan "Salur Kazan'ın Yedi Başlı Ejderhayı Öldürmesi" anlatması, Oğuz beyleri hakkında pek çok anlatma bulunduğunu, Dresden nüshasının yazarının bunlar içinden oniksini seçerek özgün bir eser, bir "Türk Kutlu Kitabı" oluşturduğunun kanıtı olarak kabul edilmelidir.

KAYNAKLAR

1. Abdulla, Kemal (2006). Eksik El Yazması (Yarımçıg Elyazma). Aktaran: Ali Duymaz; İstanbul: Ötüken Yayınları.
2. Duymaz, Ali (1997). Bir Destan Kahramanı: Salur Kazan. İstanbul: Ötüken Yayınları.
3. Ercilasun, Ahmet Bican (2002). “Salur Kazan Kimdir?” Milli Folklor, S. 56, ss. 22-33.
4. Gökyay, Orhan Şaik (2006). Dedem Korkudun Kitabı: Kitab-ı Dedem Korkut âlâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan. İstanbul: Kabalcı Yay.
5. Özçelik, Sadettin (2016). Dede Korkut – Dresden Nüshası-Giriş, Notlar. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
6. Pehlivan, Gürol (2015). Dede Korkut Kitabı’nda yapı, İdeoloji ve Yaratım-Dresden ve Vatikan Nüshalarının Mukayeseli Bir İncelemesi. İstanbul: Ötüken Yayınları.
7. Togan, Zeki Velidi (2006). “Salur Kazan ve Bayındırlar” Dedem Korkudun Kitabı: Kitab-ı Dedem Korkut âlâ Lisan-ı Taife-i Oğuzan. İstanbul: Kabalcı Yay. içinde ss.793-800.

Метин Экиджи (Турция)

Туркестанский список Деде Коркута и новое сказание Деде Коркута: убийство семиглавого дракона Салур Казаном

Резюме

Традиции Деде Коркута/Отца Коркута и Книга Деде Коркута, признанные главным языковым, литературным, историческим и культурным достоянием и наследием тюркских сказаний, являются объектом многих исследований уже более двухсот лет. В этих исследованиях зачастую встаёт вопрос о том, кем, где, почему и когда были написаны рукописи о традициях Деде Коркута/Отца Коркута, одна из которых хранится в Дрездене, а вторая – в Ватикане. При поиске ответа на этот вопрос ведутся споры о том, взяты ли эти два произведения из одного сборника или из разных источников, существуют ли другие письменные копии и соответствуют ли сказания Деде Коркута бытующим письменным повествованиям.

В этой статье мы попытаемся ответить на некоторые из вышеуказанных вопросов с помощью рукописи, присланной нам электронной почтой в виде PDF-документа Яхьёй Вали Мухаммедом Ходжой, проживающим в Иране – в городе Гомбеде-Кавус региона Туркменсахра. Вначале мы дадим обзор рукописи, имеющейся у нас в PDF формате. Затем мы представим повествование, принятое нами за 13-е сказание Деде Коркута и названное «Убийство семиглавого дракона Салуром Казаном». В заключительном разделе, исходя из слова «Книга» в названии существующих писаний и в особенности Дрезденской копии, мы поделимся своими рассуждениями о том, почему повествования Деде Коркута были зафиксированы в письменном виде.

Ключевые слова: *Деде Коркут, книга, писание, Салур Казан, семиглавый дракон.*

Metin Ekiji (Turkey)

The Turkestan Copy of "The Book of Dada Gorgud" and A New Dada Gorgud Saga-the Killing of Heptaheaded Dragon by Salur Gazan

Abstract

Since last two hundred years, there have been many researches on the Book of Dada Gorgud and the tradition of Dada Gorgud / Gorgud Ata that has been accepted as one of the most important linguistic, literary, historical and cultural treasure of Turkic speaking people. Although not so often, in some of the publications on the Book of Dada Gorgud the questions of why, when, where and by whom the manuscripts of the Book Dada Gorgud persevered in Dresden and Vatican libraries have been discussed. While discussing the above questions, the questions of whether those two manuscripts were collected from oral sources and had written down, or were they copied from another manuscript; were there other manuscripts and also the numbers of epic stories related to Dada Gorgud limited to the number of stories found in two mentioned manuscripts have been also added.

In this presentation, depending upon a new manuscript of the Book of Gorgud, I will try to answer some of the above questions. I will begin with providing information on the new manuscript of the Book of Dada Gorgud that was discovered by Yahya Vali Muhammed Hoca who lives in the city of Gumbeti Kavus, in the region of Turkmen Sahra in İran, and sent to me via internet in the form of Pdf. The second, I would like to introduce a new epic story which I named "How Salur Kazan Killed the Seven Headed Dragon" that I would like to propose to be accepted as the thirteen epic story related to Dada Gorgud. In the conclusion part of my presentation, I would like to discuss the word "the Book" which was deliberately used in the name of the manuscript found Dresden. Departing from the discussion on the word "book" I would like to answer why the Book of Dada Gorgud was written down by an unknown script.

Key words: *Dada Gorgud, The Book, Manuscript, Salur Kazan, Seven Headed Dragon.*
